

23. BÖLÜM

WEB TABANLI UZAKTAN EĞİTİM PROGRAMLARININ YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA AÇILMASI SÜRECİ*

*Araş. Gör. Dr. Hatice Gökçe BİLGİÇ
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*

*Doç. Dr. Hakan TÜZÜN
Hacettepe Üniversitesi*

ÖZET

Bilgi çağında bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle beraber bilgiye erişme hızı artarken öte yandan bilginin güncelliğini yitirme hızı da artmaktadır. Bu da günümüzde bireyler için güncellenen bilgiyi takip etme zorunluluğu ile beraber yaşam boyu öğrenme ihtiyacını ortaya koymaktadır. Web tabanlı uzaktan eğitim ortamları özellikle çalışan insanlar için bu değişimi takip etmek ve kendilerini sürekli geliştirmek için alternatif eğitim ortamlarının başında gelmektedir. Böylece insanlar bir yandan çalışıp gündelik yaşantılarına devam ederken bir yandan da web tabanlı uzaktan eğitim platformları üzerinden sunulan esnek eğitimlere katılım sağlayarak yaşam boyu öğrenen olabilmektedir. Yükseköğretim kurumları yüksek lisans programları, lisans tamamlama programları, ön lisans programları gibi derece programları ve sertifika programları ile bu pazarda yer bulmaktadır. Bu programların yüz yüze eğitim programlarına alternatif eğitim ortamları olarak kabul görmesi için programlar ilk açılış sürecinden itibaren özenle planlanmış bir çalışma gerektirmektedir. Bu çalışmada var olan yükseköğretim programları örneği üzerinden web tabanlı uzaktan eğitim programlarının ilk açılış

* Bu çalışma ilk yazarın doktora tezinden derlenerek hazırlanmıştır.

süreci incelenmiştir. Programların açılış süreci yükseköğretim kurumu içerisinde program açma kararının alınmasından başlayarak YÖK tarafından onaylanmasına kadar kurum içerisinde gerçekleştirilen program hazırlıklarını kapsayan şekilde süreçteki eksiklikleri tamamlayan öneriler ile sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: uzaktan eğitim, web tabanlı uzaktan eğitim, program açılışı, yükseköğretim

HAZIRLIK SORULARI

1. Web tabanlı uzaktan eğitim programı tasarım sürecinde dikkat edilmesi gereken bileşenler nelerdir?
2. Web tabanlı uzaktan eğitim programı tasarım süreci aşamalarını listelleyiniz.
3. YÖK'ün yükseköğretim kurumlarında bir program açılış sürecindeki rolü/etkinliği nedir?

GİRİŞ

Yeni yüzyılda ortaya çıkan hızlı teknolojik değişimler ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin hayatımızın her alanındaki kullanımının yaygınlaşması insanların bilgiye ulaşması ile öğrenme ve öğretme gibi alışkanlıklarında değişikliklere neden olmuştur (Yang, 2013). Bu yüzden bilgi ve iletişim teknolojilerindeki bu patlama eğitim sektöründe ciddi değişimlere neden olmuştur (Selim, 2007; Al-Harbi, 2011; Alias ve diğ., 2012). Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, iletişim altyapısı ve İnternet kullanımındaki artış, modern eğitim dünyasına alternatif bir eğitim formu oluşturmuştur (Lee, 2001; Sun ve diğ., 2001; Balcı, 2010). Sınırları ortadan kaldıran uzaktan eğitim alanyazında eğitim süreçlerini değiştirebilecek en büyük potansiyele sahip gelişmelerden birisi olarak karşımıza çıkarken (Pardue, 2001) web tabanlı uzaktan eğitim uzaktan eğitim alanında en baskın teknoloji olarak vurgulanmaktadır (The Institute for Higher Education Policy, 2000).

Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile özellikle İnternet alanındaki gelişmeler uzaktan eğitimin popülerliğini arttırırken hem kurumların öğrencilere uzaktan erişme isteğini hem de öğrencilerin uzaktan eğitim yöntemi ile sunulan eğitim ortamlarına katılma isteğini arttırmıştır (Palloff ve Pratt, 2007). Özellikle günümüz bilgi çağında her gün yenilenen ve güncellenen bilgiyi takip etme zorunluluğu bireyler için yaşam boyu öğrenme ilkesini benimsemeyi gerekli hale getirirken öte yandan yetişkinler, yarışan iş, ev ve okul öncelikleri sebebiyle artan yaşam boyu eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için eğitimden yüksek derecede esneklik

beklemektedir (Galusha, 1997). Uzaktan eğitim yapısının da, yetişkinlere zaman, mekan ve eğitimin hızı üzerinde kontrol imkanı tanınması sebebiyle, uzaktan eğitim yetişkin öğrenenlere erişmek için ideal bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Galusha, 1997; Odabaş, 2004; Falowo, 2007). Yükseköğretim kurumları da bilgi çağında günümüz artan yaşam boyu öğrenme ihtiyaçlarını, gelişen İnternet teknolojilerinin ve bireylerin artan İnternet erişiminin avantajları ile beraber kullanarak eş zamanlı ve eş zamansız bileşenlere sahip web tabanlı sistemler üzerinden sunmaya başladıkları eğitim-öğretim programları ile karşılamaya başlamıştır. Yükseköğretim kurumları uzaktan eğitimin en yoğun olarak tercih edildiği yerler arasında sunulurken uzaktan eğitimin başlangıcında mektup ve televizyon ile başlayan uzaktan öğrenim modellerinin bugün büyük bir çoğunluğunun Web üzerinden sunulan uzaktan eğitim modelleri olduğu görülmektedir (Odabaş, 2004). Böylece teknolojinin eğitim dünyasına etkileri ve İnternetin yaşamımızdaki yoğun varlığının sonucu olarak yükseköğretim kurumlarında posta yazışma yolu ile başlayan uzaktan eğitimin artık İnternet teknolojilerinin kullanıldığı web tabanlı uzaktan eğitim ortamları üzerinden eş zamanlı ya da eş zamansız olmak üzere birçok yeni iletişim aracı ile birlikte Nipper'in (1989) kuşak sınıflandırmasındaki 3. kuşakta yer aldığı söylenebilir.

Bu gelişmeler sonucunda yükseköğretim kurumlarında sayıları her gün artan web tabanlı uzaktan eğitim programlarının geleneksel sınıf içi eğitim programlarındaki kaliteyi sunup sunmadığı (Simonson, 2007) ve örgün eğitim programlarındaki öğrenme kazanımlarını sağlayıp sağlamadığı (Simonson, 2007) konusunda endişeler de artmakta ve uzaktan eğitim hizmetinin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi konusu eğitim dünyasında üzerinde durulması gereken en önemli konular arasında karşımıza çıkmaktadır. Uzaktan eğitimde birçok başarılı örnek bulunmasına rağmen bunların dışında bazı kurumlarda sıkıntı içeren birtakım yapıların da bulunduğu vurgulanarak alanyazından örnekler ile ifade edilmiştir (Pina, 2008). Bu örnekler, (1) uzaktan eğitim ile ilgili kararların çoğunlukla geniş kapsamlı kurumsal bağlam içerisinde yeterince düşünülp değerlendirilmeden alınması (Boyd-Barrett, 2000), (2) kurumların web tabanlı dersler için gelen talepleri karşılamakta zorluk çekmeleri sonucu öncelikli olarak öğrencilere uzaktan eğitim hizmetini açarak, sonrasında planlama işlemlerini gerçekleştirilmesi (Phipps ve Merisotis, 2000), (3) açılan uzaktan eğitim programlarının ve benzeri yeniliklerin kurumlar içerisinde yeterince kurumsallaştırılamamış olması (Curry, 1992; Oldford, 2002) ve (4) açılan uzaktan eğitim programlarının özel proje statüsünden kurtularak, normal ve kurumun parçası olan işler arasına dahil edilememesi (Surrey ve Ely, 2002) olarak sunulmuştur (Pina, 2008).

Özet olarak gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile artan eğitim ihtiyacı doğrultusunda uzaktan eğitim özellikle web tabanlı platformlar üzerinde hızlı bir şekilde artış göstermektedir. Yükseköğretim kurumları da bu platformda çok sayıda uzaktan eğitim programı ile hizmet vermektedir. Bu programların sayılarının her geçen gün artması ile birlikte bu programlarda kalitenin ve başarının sağlanamadığı tartışması da artmaktadır. Yükseköğretim kurumlarında açılacak web tabanlı uzaktan eğitim programlarında karşılaşılabilecek olası sorunların en aza indirilebilmesi ve kaliteli bir yapının oluşturulabilmesi için bu kapsamda planlı bir çalışma ile kararların alınması ve hazırlıkların öğrencilerle eğitim öğretime başlanmadan önce tamamlanması önemlidir. Bu çalışmada kaliteli bir web tabanlı uzaktan eğitim programı için özenli bir planlama ve karar sürecinin önemi vurgulanarak var olan web tabanlı uzaktan eğitim programlarının açılış sürecindeki sorunlar üzerinden alanyazından örneklerle ideal durumdaki iyi bir planlama ve hazırlık sürecine yönelik öneriler sunulmuştur.

WEB TABANLI UZAKTAN EĞİTİM

Web tabanlı uzaktan öğrenme, İnternet servis sağlayıcıları üzerinden uzaktan sunulan öğretim olarak tanımlanmıştır (Newman, 2003). Web tabanlı uzaktan öğrenme alanyazında e-öğrenme olarak da ifade edilmektedir. E-öğrenme bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişme süreci ile yeni modern eğitimin bir paradigması olarak karşımıza çıkarken telekomünikasyon teknolojilerinin eğitim-öğretim faaliyetleri için bilginin dağıtılmasında kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Sun ve diğ., 2001). Ayrıca, e-öğrenme, zaman kısıtlaması ve coğrafi yakınlık gerekliliğini ortadan kaldırarak, temel olarak web tabanlı sistemler üzerinden bilginin erişilebilir olması olarak da tanımlanmaktadır (Sun ve diğ., 2001).

Web tabanlı uzaktan eğitim, İnternet altyapısı ile örgün eğitimden veya basılı materyallere dayalı geleneksel uzaktan eğitimden farklı özellikleri ile gündeme gelmektedir. Öncelikle, web tabanlı uzaktan eğitim, öğrenme ve öğretimin herhangi bir zamanda ve herhangi bir yerden gerçekleşmesine izin vermektedir. Web tabanlı uzaktan eğitimde öğrenciler genellikle günün istedikleri herhangi bir saatinde gündüz ya da gece derslere/etkinliklere katılabilirler. Bu özellik uzaktan eğitimin literatürde 7/24 terimi ile geçmesini sağlarken, eş zamansız etkileşimli öğrenme etkinliklerinin kullanımı uzaktan eğitime bu özelliği sağlamaktadır (The Institute for Higher Education Policy, 2000). Ayrıca web tabanlı uzaktan eğitim bu özellikleri ile beraber bazı araştırmacılar tarafından geleneksel uzaktan eğitime göre daha avantajlı bir eğitim hizmeti olarak sunulmaktadır (Wood, 1998; akt. Yazıcı, Altas ve Demiray). Web tabanlı uzaktan eğitim ile geleneksel uzaktan eğitimdeki

yüz yüze iletişimin olmaması ve öğrencilerin izole bir ortamda kalması, öğrencilerin öğretmenlerle iletişime geçme konusundaki isteksizlikleri, üniversiteye ait olmama hissinin varlığı, üniversite atmosferinin eksikliği ve öğretmenlerden yetersiz geribildirim alınması gibi bazı problemlerin azaltılabildiği ileri sürülmektedir (Wood, 1998; akt. Yazıcı, Altas ve Demiray). Böylece iyi planlanmış bir web tabanlı uzaktan eğitim programı tasarımı ile öğrencilere etkin uzaktan öğrenme ortamının sağlanabileceği söylenebilir.

Web Tabanlı Uzaktan Eğitimde Program Tasarımı

Yeni bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde eğitim ve öğretim alanında geleneksel öğretim yöntemlerinden, elektronik öğretim yöntemlerine doğru bir yönelme olmuştur (Yıldırım ve Klimsa, 2010) Bu yönelme neticesinde ortaya çıkan web tabanlı uzaktan eğitim geleneksel sınıf içi eğitimden farklı gereklilikleri bulunan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzaktan eğitimin bütün farklılıklarının yanı sıra özellikle zaman bağlamındaki farklılığı yükseköğretim camiasının uzaktan eğitime şüphe ile bakmasına sebep olmaktadır (The Institute for Higher Education Policy, 2000). Uzaktan eğitim programlarında etkililiğin ve başarının sağlanması için uzaktan eğitim programlarının sınıf-içi geleneksel eğitimden farklı olarak uzaktan eğitimin gerekliliklerini karşılayacak programlar olması ve öğrencilere sınıf içi eğitimde kazanacakları bilgi ve becerileri uzaktan eğitimin sunulduğu web tabanlı uzaktan eğitim ortamlarından da kazandırabilmesi sağlanmalıdır. Web tabanlı uzaktan eğitim programlarının tasarım süreci öncesinde bir ders ya da programın öncelikle uzaktan eğitim ile verilip verilemeyeceğine karar verilmektedir. Bu süreç çerçevesinde Boehler (1999) bir ders ya da programın uzaktan eğitim yolu ile sunulması için seçim yapılırken, bu dersin ya da programın uzaktan eğitim ile sunuma uygun olup olmadığı, öğrenci ilgisi, öğretim elemanı ilgisi, teknik destek ihtiyaçları ve maliyet gibi konuların göz önüne alınması gerektiğini vurgulamıştır (Bilke ve diğ., 2006).

Balcı (2010) e-öğrenme tasarım sürecine yönelik planlama sürecindeki önemli öğeleri (1) öğrenci, (2) öğretmen, (3) finansman, (4) arayüz tasarımı, (5) destek hizmetleri, (6) personel, (7) tesis, (8) yönetim, (9) teknik altyapı ve (10) pedagojik yaklaşım olarak sunmuştur. Bu bileşenler üzerinden elektronik öğrenme ortamlarında program tasarımı altı farklı süreç olarak ele alınmıştır (Balcı, 2010). Bu süreçler: (1) karar verme süreci, (2) programın geliştirilmesi süreci, (3) yönetim, destek, teknik yapının hazırlanması, (4) programın denenmesi, (5) e-öğrenme programının uygulanması ve güncellenmesi ve (6) programın yönetim süreci olarak tanımlanmıştır. Karar verme süreci, projenin tanımlanması, gereksinim ana-

lizi, uygulanacak öğretim modeline karar verilmesi, ekibin oluşturulması, planlama yapılması, finansman bulunması ve projenin başlatılmasına karar verilmesi işlemlerini içermektedir. Programın geliştirilmesi süreci, tasarım, öğrenci grubu analizi, hedefler ve öğrenme çıktılarının belirlenmesi, etkileşimin boyutunun belirlenmesi, programın yapısına karar verilmesi, ilerleme yöntemine karar verilmesi, içerik dağıtım yolunun belirlenmesi, deneysel çalışmaların nasıl yapılacağına karar verilmesi, verilecek destek hizmetlerine karar verilmesi, öğrencinin başarı değerlendirmesi için kullanılacak sisteme karar verilmesi, öğrenci sayısının belirlenmesi, içeriğin geliştirilmesi, önceden hazırlanmış öğrenme materyallerinin kullanılması, öğrenme materyallerinin üretilmesi, ilgili Web sayfalarının hazırlanması ve ölçme değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi işlemlerini içermektedir.

Uzaktan eğitim programlarının tasarlanması süreci konusunda yapılan bir tez çalışmasında uzaktan eğitim programlarının tasarlanması süreci için 6 aşamadan oluşan bir kontrol listesi oluşturulmuştur: (1) programın tasarımına hazırlık, (2) öğrenci özelliklerini belirleme, (3) içerik oluşturma, (4) programı tasarlama, (5) programı geliştirme, (6) pilot deneme (Odacıoğlu, 2012).

Khan (2004) klasik bir e-öğrenme sürecini P3 e-öğrenme modeli içerisinde insan-süreç-ürün bütünü olarak sunmaktadır. Bu süreç 6 aşama ile açıklanmıştır: (1) planlama, (2) tasarım, (3) geliştirme, (4) değerlendirme, (5) dağıtım, (6) bakım/devam ettirme.

Türkoğlu (2003) İnternet tabanlı program geliştirilmesine yönelik modelinde program geliştirme süreçlerini (1) proje karar süreci, (2) program geliştirme süreci, (3) deneme süreci ve (4) uygulama süreci olmak üzere dört başlık altında açıklamıştır. Proje karar süreci, projenin doğuşu ve başlatılması, tanımlanması, proje ekibinin kurulması, planlamaların yapılması, finansmanın bulunması ile projeye başlama kararının verilmesini içermektedir. Proje geliştirme süreci, eğitim programının geliştirilmesi, yönetim, destek ve fiziki kaynakların hazırlanması, uzaktan eğitim sisteminin hazırlanması, eğitim medyalarının hazırlanması ve hazırlıkların gözden geçirilmesi bileşenlerini içermektedir. Deneme süreci, bir örneklem üzerinde programın denenmesi, ölçme ve değerlendirme ile programın İnternet ortamında verilir verilemeyeceğinin belirlenmesi çerçevesinde açıklanmıştır. Son aşamada uygulama süreci ise programın onaylanması ve uzaktan eğitim programının uygulanarak güncellenmesi basamaklarını içermektedir.

Web tabanlı uzaktan eğitim programlarının tasarım sürecine yönelik çalışmalar incelendiğinde tasarım sürecinin ortak olarak öncelikle proje karar süreci ve planlama çalışmaları ile başladığı, bu aşamaların devamında program geliştirme sürecinin yer aldığı görülmektedir. Karar sürecinde alınan doğru kararlar ve

iyi bir planlama süreci sonrasında açılacak programların daha başarılı bir yola gireceği bilinmektedir. Var olan web tabanlı uzaktan eğitim programlarında en büyük eksikliğin programların yeterli planlama yapılmadan ve gerekli hazırlıklar tamamlanmadan açılması olduğu görülmektedir. Bu da web tabanlı uzaktan eğitim programlarındaki başarısızlık sebeplerinin başında gelmektedir. Web tabanlı uzaktan eğitim programlarında başarı ve kalite ise uzaktan eğitim programlarının gereksinimlerine yönelik bir tasarım süreci ile sağlanabilecektir.

Web Tabanlı Uzaktan Eğitimde Kalite

Uzaktan eğitim geleneksel sınıf içi eğitimden farklı ihtiyaçları bulunan, farklı stratejiler, farklı pedagojiler geliştirilmesi gereken, eğitim-öğretim süreçlerine teknoloji entegrasyonunun etkili bir planlama sonrasında yapılması gereken yeni bir eğitim-öğretim platformu olarak gelişmektedir. Alanyazında uzaktan eğitimin kendine has özelliklerinin bulunduğu ve bu nedenle de yüz yüze eğitimin kalitesini değerlendirmek için kullanılan ölçütlerin uzaktan eğitimin kalitesini değerlendirirken kullanılamayacağı vurgulanmıştır (Stella ve Gnanam, 2004). Web tabanlı uzaktan eğitimde kalite konusu geleneksel eğitimle kıyaslanmakta ve uzaktan eğitim programları için müfredat ve içerik geliştirilirken geleneksel öğretimdeki öğrenme kazanımlarının, standartların ve kredilerin uzaktan eğitimde de sağlanması konusuna özen gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Falowo, 2007). Böylece uzaktan eğitimde kullanılan öğretimsel yöntem ne olursa olsun geleneksel öğretimdeki öğrenim kazanımlarının kazandırılması ve eşit seviyede ölçme ve değerlendirmenin gerçekleştirilmesi sağlandığında uzaktan eğitime yönelik olan itimat artarak kalite sorgulaması düşecektir (Falowo, 2007).

Rovai ve Downey (2010) çevrim içi öğrenmede başarı ve başarısızlık sebeplerini inceledikleri bir çalışmada başarıya etkisi olan 7 faktör arasında ilk sırada planlamayı vurgulamıştır. Phipps ve Merisotis (2000) yükseköğretim kurumlarının genellikle web tabanlı dersler/programlar için gelen talepleri karşılamakta zorluk çekmeleri sonucu öncelikli olarak öğrencilere uzaktan eğitim hizmetini açarak, sonrasında planlama işlemlerini gerçekleştirdiklerini ifade ederken (Pina, 2008) bu durum uzaktan eğitim programlarında karşılaşılan başarısızlıkların en önemli ve temel sebeplerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Pina (2008) ayrıca uzaktan eğitimin bir inovasyon süreci olarak değerlendirilmesi gerekliliğini ve kurumsal yapı içerisinde değerlendirilerek kurumsal yapı içerisine adapte edilmesinin önemini vurgulamıştır. Bu çalışmada da bu doğrultuda kaliteli bir web tabanlı uzaktan eğitim programı için ideal bir program açılış sürecine odaklanılarak öneriler sunulmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, yükseköğretim kurumları örneği üzerinden uzaktan eğitim birimleri/merkezleri içerisinde yapılandırılmış uzaktan eğitim programlarının açılış süreçlerinin derinlemesine incelenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verileri yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim hizmeti sunan ilgili uzaktan eğitim merkezlerinin yönetici düzeyinde temsilcileri ile yapılan görüşmelerden, uzaktan eğitim hizmeti sunan ilgili merkezler tarafından araştırmacılar ile paylaşılan belgelerden ve merkezlerin Web sitelerinden elde edilen verilerden oluşmaktadır. Araştırmanın birincil veri kaynağı araştırmacılar tarafından merkezlerle yapılan görüşmelerdir.

Araştırmanın çalışma grubunu, web tabanlı uzaktan eğitim hizmeti sunan, farklı coğrafi bölgeler içerisinde farklı il merkezlerinde bulunan ve web tabanlı uzaktan eğitim konusunda farklı deneyim sürelerine sahip 4 yükseköğretim kurumu oluşturmaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Seçilen yükseköğretim kurumlarının öncelikle uzaktan eğitim konusundaki deneyimleri göz önüne alınmıştır. Kurumların uzaktan eğitim hizmeti konusundaki deneyimleri iki gösterge ile incelenmiştir. Bunlar, yükseköğretim kurumunun kaç yıldır web tabanlı uzaktan eğitim hizmeti sunduğu ve sunulan web tabanlı uzaktan eğitim programlarının sayısıdır. Bu bağlamda belirlenen yükseköğretim kurumlarının farklı coğrafi konumlarda bulunmasına da dikkat edilerek verinin temsil gücünün artırılması hedeflenmiştir. Çalışma grubunun bu ölçütlere göre oluşturulması aşamasında amaca uygun benzer niteliklere sahip yükseköğretim kurumları arasından araştırmacılar için erişilebilirlik imkanı en yüksek olan kurumlar seçilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada, seçilen 4 yükseköğretim kurumuna ait uzaktan eğitim hizmeti sunan merkezlerde görüşmeler yapılarak araştırmanın nitel verileri toplanmıştır. Bunlara ek olarak, merkezlerin yetkilileri tarafından araştırmacılar ile paylaşılan belgeler ve merkezlerin Web siteleri incelenmiştir.

Görüşmeler için yarı yapılandırılmış görüşme soruları alanyazın taraması sonucunda araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Görüşme soruları hazırlandıktan sonra alandan 3 uzmana e-posta ile iletilerek görüşleri alınmış ve gerekli güncellemeler yapılarak görüşme soruları nihai halini almıştır.

Veri toplama sürecinde öncelikle iki tane yükseköğretim kurumunun uzaktan eğitim hizmeti sunan merkezleri seçilerek, bu merkezlerle görüşmelere başlanmıştır. Yükseköğretim kurumlarının ilgili uzaktan eğitim merkezlerindeki görevli

kişiler ile elverişliliğe ve uygunluğa göre bire bir yüz yüze veya web tabanlı video konferans sistemi üzerinden görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan kişilerin izinleri dahilinde görüşmelerin ses kayıtları alınarak elde edilen kayıtların görüşme transkriptleri oluşturulmuştur. İlk iki merkeze ait görüşme transkriptlerinin nitel veri analizi yapıldıktan sonra bulguların temsiline kontrol etmek ve temsil gücünü arttırmak amaçlı olarak çalışma grubuna dahil edilmiş olan diğer iki yükseköğretim kurumunun ilgili uzaktan eğitim merkezi ile görüşmeler yapılmıştır. Bu merkezlerle yapılan görüşmeler de elverişliliğe bağlı olarak yüz yüze veya web tabanlı video konferans sistemi üzerinden yapılmıştır. Görüşme yapılan kişilerin izinleri dahilinde görüşmelerin ses kayıtları alınarak elde edilen kayıtların görüşme transkriptleri oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

Veri toplama sürecinin tamamlanması neticesinde görüşmelerin transkriptleri, merkezler tarafından paylaşılan belgeler ve merkezlerin Web sitelerinden elde edilen bilgiler ile araştırmanın nitel verileri oluşturulmuştur. Bu çalışmada araştırmanın birincil veri kaynağını oluşturan görüşme transkriptlerinin analizi yapılırken belgeler ve Web sitelerinin incelemesinden elde edilen bilgiler birincil veri kaynağından ortaya çıkan sonuçları doğrulamak amaçlı olarak kullanılmıştır.

Bu çalışmada kodlama öncesinde görüşme transkriptleri her iki araştırmacı tarafından MS Word belgesi üzerinde okunurken olası kodların altı çizilerek bir ön kodlama çalışması yapılmıştır. Araştırmacıların yaptıkları kodlamaları birbirleri ile paylaşması ile bu ön kodlamalarla görüşme transkriptleri tekrar okunarak hem verilere daha aşına olunması sağlanmış hem de ön kodlamalar arasında tutarlılığın sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilmiştir. Daha sonra görüşme transkriptleri NVivo 8.0 programına aktararak kodlama çalışması yapılmıştır. Kodlama süreci sonunda toplam 37 kod 4 kategori altında yapılandırılarak program açılış süreci var olan durum ve sorunlar çerçevesinde açıklanmıştır. Bu kategoriler, (1) Kurumsal Misyona ve Vizyon, (2) Program Açma Ölçütleri, (3) Başvuru Süreci, (4) Program Açılış Hazırlıkları olarak bulunmuştur.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Görüşmelerden ortaya çıkan kodlar neticesinde bir uzaktan eğitim programı açılış süreci, öncelikle yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitim programları ile ne amaçladıkları ve kurumsal misyon ve vizyonlarının içerisinde nasıl yapılandırdıkları, yeni bir program açmak için yükseköğretim kurumu içerisindeki karar sürecinde ve YÖK tarafındaki onay sürecinde değerlendirilen ölçütler, yükseköğ-

retim kurumlarının hem kendi içerisinde üst yönetime hem de YÖK'e başvuru süreçleri ve programların açılış onayları alındıktan sonraki hazırlık süreçleri başlıkları altında ortaya çıkmıştır.

Yükseköğretim kurumlarında bir programın uzaktan eğitim ile sunulmasına özellikle yönetimler tarafından karar verilmesi sonrasında hızlı bir süreç içerisinde eğitim-öğretime başlandığı ve ilerleyen dönemlerde deneme yanılma yöntemi ile ortaya çıkan eksikliklerin giderilmeye çalışıldığı ve planlı bir ön çalışma ile ihtiyaç tespitinin yapılmadığı görülmektedir. Böylece yola çıkılan programlarda büyük bir hevesle başlanılan uzaktan eğitim uygulamalarının istenilen sonuçlara ulaşmadığı ve daha önceden göz önüne alınamayan çok sayıda problemle karşılaşarak bu problemlere zamanında doğru çözümler getirilemediği görülmektedir (Girginer, 2002). Bu konuda kurumların web tabanlı uzaktan eğitim programlarını açmadan önce stratejik bir planlamaya ihtiyaçları olmakla beraber program/ders tasarımı, teknolojilerin seçimi, öğretim yönteminin seçimi veya programların değerlendirilmesi gibi tüm yönetsel kararlardaki politikalarını kurumsal misyon ve vizyonları ile ilişkilendirerek bir bütün şeklinde ele alarak yol almaları önemlidir (Girginer, 2002).

Görüşmelerde yükseköğretim kurumlarının neden uzaktan eğitim programı açtıklarına ve bunları kurumsal misyon ve vizyonlarının içerisinde nasıl yapılandırdıklarına yönelik sorulara alınan cevaplar ile yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitim imkanı ile eğitimlerini daha erişilebilir kılmayı, uzaktan verilen derslerle okutman ihtiyaçlarını azaltarak yeni bölümlerin açılması ile kurumlarını genişletmeyi, öğrencilerin teknolojik imkanlardan faydalanmasını, kurumlarına itibar katmayı ve kuruma parasal bir kaynak sağlamayı hedefledikleri görülmüştür. Birçok yükseköğretim kurumu bu amaçlarla hızla web tabanlı uzaktan eğitim programlarına yönelmektedir. Girginer (2002) değişen eğitim dünyasına uyum sağlamak isteyen yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime geçiş süreçlerini son derece kritik bir karar olarak ifade ederken uzaktan eğitime geçiş sürecinde bu yeni sistemin özelliklerinin, öğelerinin ve öğeleri arasındaki ilişkilerin bir bütün olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yükseköğretim kurumları programlarını web tabanlı uzaktan eğitim ortamında sunmaya karar verirken bu geçiş sürecini, süreç bileşenlerini ve bu bileşenlerin birbirleri ile olan ilişkilerini sistematik bir yaklaşımla planlamalıdır (Girginer, 2002).

Yükseköğretim kurumlarında web tabanlı uzaktan eğitim programlarına ait başvuru sürecinin ilk adımını program açma talepleri oluşturmaktadır. Uzaktan eğitim program açma taleplerinin yükseköğretim kurumu içerisinde iki yönlü gerçekleştiği bulunmuştur. Bunlar uzaktan eğitim merkezlerinden akademik birimlere ya da akademik birimlerden uzaktan eğitim merkezlerine veya yükseköğretim

kurumu yönetimine şeklinde olmaktadır. Bir görüşmede yükseköğretim kurumu içerisinde bir başvurunun öncelikle rektörlük bünyesinde uzaktan eğitim koordinatörlüğünde değerlendirildiği ve burada uygun görülen başvurular için dosya çalışmalarının başlatılarak rektörlük bünyesindeki senatoya iletildiği ve rektörlükten geçen başvuru dosyalarının YÖK başvurusunun yapıldığı ifade edilmiştir. Böylece öncelikle yükseköğretim kurumu içerisinde değerlendirilen program açma talepleri rektörlükte onaylandıktan sonra YÖK'e gönderilmektedir. Burada onaylanan programlarda eğitim-öğretim sürecinin başlatılmasına yönelik hazırlıklar neticesinde programlar aktif hale gelmektedir.

Bir program açılma kararı ilgili merkezler tarafından değerlendirilirken öncelikle bu programa talep gösterecek bir öğrenci potansiyelinin var olup olmadığı ile ilgilenilmektedir. Farklı merkezlerle görüşmeler içerisinde bir programın açılması düşünüldüğünde öncelikle bu programın hedef kitlesinin varlığına ve bu kitlenin hacmine bakıldığı ifade edilmiştir. Yükseköğretim kurumları tarafından açılan web tabanlı uzaktan eğitim programlarında yeterli hedef kitlenin olmaması durumunda açılan programların kurumu mali olarak zor duruma sokabileceği vurgulanmıştır. Balcı (2010) web tabanlı uzaktan eğitim programlarının sunucu, bilgisayar, video konferans sistemi, içerik geliştirme yazılımları v.b. yazılım ve donanım temini, basılı materyallerin hazırlanması, içerik geliştirme, eğitmen, alan uzmanı v.b. personel ücretleri, eğitim verilecek ise bu eğitimlerin masrafları gibi maliyetleri olduğunu ifade etmiştir. Bu başlangıç maliyetleri ile yola çıkılan bir programda yeterli hedef kitlenin olmaması durumunda açılan programlar kurumu finansal olarak zarara uğratabilecektir.

Var olan web tabanlı uzaktan eğitim programlarında dersi yürütecek öğretim elemanının varlığına bakılırken var olan öğretim elemanlarının web tabanlı uzaktan eğitim platformunda ders vermeye ne kadar yetkin olduğu konusunda bir değerlendirmenin yapılmadığı görülmüştür. Böylece açılan programlarda öğretim elemanlarının hem örgün eğitimdeki sınıf içi eğitimden web tabanlı uzaktan eğitime geçişte yaşadıkları uyum sorunu hem de teknik olarak yetersizlikleri dolayısıyla programların yürütülmesinde sıkıntılar yaşandığı görülmüştür. Yapılan birçok çalışmada başarılı bir web tabanlı uzaktan eğitim programında ya da e-öğrenme uygulamasında öğretim elemanlarının karakteristik özellikleri başarı faktörleri arasında yer almaktadır. Öğretim elemanlarının hazır olma durumunun kurumun uzaktan eğitime hazır olmasında etkili faktörler arasında yer aldığı (Selim, 2007; Darab ve Montazer, 2011), öğretim elemanlarının uzaktan eğitime karşı tutumlarının öğrenci memnuniyeti ve e-öğrenmenin başarısına olan etkisi (Galusha, 1997; Sun ve diğ., 2001) ve öğretim elemanlarının karakteristik özelliklerinin öğrencilerin uzaktan eğitimi kabulünde etkili bir faktör olduğu (Selim, 2007) bunlardan bazı örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Programların açılmasında öğretim elemanları ile ilgili değerlendirmeye alınmayan diğer bir noktanın öğretim elemanlarının isteklilik durumu olduğu bulunmuştur. Falowo (2007) derslerini uzaktan eğitim hizmeti olarak sunmak isteyen öğretim elemanlarının derslerini uzaktan eğitim yolu ile sunmak zorunda bırakılan öğretim elemanlarına göre daha başarılı olduklarını ifade etmiştir. Var olan uygulamalarda özellikle öğretim elemanı sayısı az olan akademik birimlerde bir programın web tabanlı uzaktan eğitim ortamında sunulmasına karar verildiğinde halihazırda örgün eğitimdeki ders yükü fazla olması sebebiyle uzaktan eğitim programlarında ders istemeyen öğretim elemanlarına kurum yönetiminin zorla bu dersleri yüklediği görülmüştür. Web tabanlı uzaktan eğitim programları açılırken yükseköğretim kurumlarındaki idarecilerin öğretim elemanlarının isteklilik durumuna bakmadan açtığı programlarda öğretim elemanının isteksizliği, uzaktan eğitim ile ders vermek zorunda bırakılması ve üzerine yüklenen ek yük sonucunda bu öğretim elemanları uzaktan eğitime geçiş sürecinde daha büyük bir adaptasyon sorunu yaşayarak yeniliklere karşı daha güçlü bir direnç göstermektedirler.

Uzaktan eğitim ile sunulacak bir programda hedef kitle ve akademik kadronun varlığı ile beraber programın yürütülmesi esnasında uzaktan eğitim süreçlerini yürütecek ilgili personelin varlığı da önemlidir. Bir program açılırken kurum içerisinde uzaktan eğitim konusunda, web tabanlı uzaktan eğitime yönelik materyal/içerik geliştirmede, öğrenme yönetim sistemi veya video konferans sistemi gibi yapıların yönetiminde, sunucu v.b. alt yapıların yönetiminde uzman teknik personelin, iş süreçlerini takip edecek idari personelin veya süreç içerisinde hem öğrencilere hem de öğretim elemanlarına destek verecek ilgili personelin varlığı da sorgulanmalı ve planlanmalıdır. Var olan web tabanlı uzaktan eğitim programları açılırken dersleri yürütecek akademik kadronun varlığına bakılırken ilgili teknik personelin varlığının değerlendirmeye alınmaması sonucunda programların yürütülmesinde içerik geliştirme ve öğrenme yönetim sistemi ile video konferans sistemi yönetimi gibi konularda uzman personel eksikliğinden doğan sıkıntıların yaşandığı görülmüştür. Darab ve Montazer (2011) yükseköğretim kurumlarında öğrencilerin, öğretim elemanlarının ve ilgili bütün personelin hazır olma durumunun kurumun uzaktan eğitime hazır olma durumunun bir göstergesi olduğunu ifade etmektedir.

Web tabanlı uzaktan eğitim programlarında karşılaşılan önemli bir sorun olarak yetişmiş personel sıkıntısı karşımıza çıkmaktadır. Kurumlar uzaktan eğitim programlarını açarken bu programların yürütülmesi sürecinde çalışacak ilgili alanlarda yetişmiş personeli bulamamaktadır. Bünyesinde var olan personelle yola çıkan kurumlar hem ellerindeki personelin iş süreçlerine hakim olmaması hem de bir personele çok sayıda iş yükü sorumluluğunun atanması sebebi ile organizasyonda ve işleri yetiştirmede sıkıntılar yaşamaktadır. Pardue (2001) uzaktan eğitim

hizmeti sunan kurumların İnternet kullanımı konusunda gerekli desteği sağlayacak alanında uzman kişilerin istihdamı noktasında doğru planlamalar yapması gerekliliğini vurgulamıştır. Var olan programlarda da ilgili alanlarda uzman personel istihdamı yapmadan işe giren kurumlarda ciddi sıkıntılar yaşandığı bulunmuştur. Böylece az personelle çok işin yetiştirilmeye çalışıldığı programlarda personelin yoğun bir emeği ile işler yürütülmekte ve var olan personel üzerinde bir emek istismarı oluşmaktadır. Bu sorunların ortadan kalkması için kurumların personel istihdamı konusunda özen göstermesi ve yeni açılacak programlarda veya ilgili uzaktan eğitim birimlerinde ilgili alanlarda uzman personeli tanımlanmış bir düzen içerisinde konumlandırdıktan sonra programlarını eğitim-öğretime açması büyük bir önem taşımaktadır.

Bir programın web tabanlı uzaktan eğitim ile sunulup sunulmaması hususundaki bir diğer değerlendirme konusu program içerisindeki derslerin uygulama yoğunluğudur. Uygulama ağırlığı olan programların uzaktan eğitim ile sunulmadan önce ders içerisindeki laboratuvar çalışmaları veya deneyler gibi uygulama etkinliklerinin uzaktan eğitim programı içerisinde verilir verilemeyeceği, verilebilecek ise bu uygulamaların program içerisinde nasıl planlanabileceği ve bu dersleri yürütecek öğretim elemanlarına düşecek yükler programın açılma aşamasında gözden geçirilerek planlanmalıdır.

Uzaktan eğitim programlarının ilk talepleri değerlendirildikten sonra hem yükseköğretim kurumu içerisinde rektörlüğe hem de yükseköğretim kurumundan YÖK'e yapılacak başvurularda kullanılacak dosya hazırlık süreçleri karşımıza çıkmaktadır. Program açma talep dosyası içerisinde örnek içerikler, örnek dersler, işleyişe yönelik bilgilendirmeler, dersleri verecek öğretim kadrosu, örnek ders tasarımları, uzaktan eğitim ile ilgili öğretim tasarımı ve teknik altyapı gibi bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Nihai hale getirilen dosya ile önce rektörlüğe başvuru yapıp, rektörlükten onay alan dosyalar ile YÖK başvurusu yapılmaktadır. Program talepleri esnasında uzaktan eğitim talep dosyaları hazırlanırken ilgili uzaktan eğitim birimleri tarafından akademik birimlere rehberlik yapıldığı ifade edilmiştir.

Bir programın açılması sürecinde yükseköğretim kurumundaki karar aşamasından sonra onayın alınması gereken mekanizma olarak karşımıza YÖK'ün ölçütleri çıkmaktadır. Kurumlar tarafından YÖK'e yapılan program başvurularında öncelikle "Uzaktan Öğretim Sistemi – Bilgi Derleme Formu" nun doldurulması (YÖK, 2014), program dosyası ile beraber YÖK'e gönderildiği görülmüştür. Gönderilen dosyalarla beraber yükseköğretim kurumu tarafından programın en azından ilk döneminin derslerine yönelik web tabanlı uzaktan eğitim platformu üzerinde bir aylık örnek derslerin hazırlanarak sisteme giriş kullanıcı adı ve şifrelerinin YÖK'e gönderilmesi beklenmektedir.

Programla ilgili uzaktan eğitimden sorumlu birim, mekan/ortam altyapısı, yazılım ve donanım altyapısı, uzaktan eğitim ders materyali hazırlama ve üretim süreci, öğretim süreci, uzaktan eğitim öğrenci destek sistemi ve uzaktan eğitim ölçme değerlendirme sistemi başlıkları altında derlenen bilgilerin ve kurum tarafından iletilen kullanıcı adı ve şifresinin YÖK'e gönderilmesinden sonra YÖK Eğitim ve Öğretim Dairesi tarafından yapılan ilk ön inceleme sonucunda başvuru belgeleri tam ve geçerli olan başvurular YÖK Uzaktan Eğitim Komisyonu'na aktarılmaktadır. Bu komisyon gönderilen belgeler ile sistem üzerinden sunulan örnek dersleri inceleyerek değerlendirmesini yaptıktan sonra onaylanan programlar eğitim-öğretime başlamaktadır. Bu değerlendirme sürecinde gerek görülen durumlarda ilgili programın başvuru sahipleri Uzaktan Eğitim Komisyonu'na bir sunum yaparak hazırlıklarını sunmaktadır. Böylece YÖK içerisinde de hem dosya üzerinden değerlendirmeler hem de sunumlar üzerinden değerlendirmelerin farklı komisyonlardan geçerek ilerlediği görülmüştür. YÖK içerisinde akademik kadro, ders içerikleri ve teknik altyapı için yapılan değerlendirmeler ve yükseköğretim kurumları tarafından YÖK'teki ilgili komisyonlarda yapılan sunumlar ve mülakatlar sonrasında YÖK'ten alınan onay ile uzaktan eğitim programları açılmaktadır.

Uzaktan Öğretim Sistemi - Bilgi Derleme Formu web tabanlı bir uzaktan eğitim programı açma çalışmaları sürecinde yükseköğretim programlarında yazılım ve donanım olmak üzere teknik altyapı, ölçme değerlendirme hususları, kullanılacak materyaller ve bu materyallerin geliştirme süreci, öğrenci destek sistemleri ve öğretim sürecine yönelik etkinlikler hakkında genel hatları ile bir planlama yapma konusunda farkındalık yaratsa da eksiklikleri bulunmaktadır. Web tabanlı uzaktan eğitim programlarında en büyük problemler arasında karşımıza çıkan az personelle çok iş yapılmasına karşı önlem oluşturmak için bu form içerisinde ilgili alanlarda çalışacak personele yönelik sadece sayısal değer istenmesi yerine bu personelin uzmanlık düzeyinin veya bu alanda çalışmaya uygunluğunun sorgulanabileceği ayrıntılı bilgiler istenmesi faydalı olabilir. Ayrıca özellikle uygulaması var olan programlarda bu uygulamaların nasıl tasarlandığına yönelik örnek model bilgisi istenebilir. Böylece kurumların uzaktan eğitim programları başlamadan önce bu noktaların üzerine dikkat çekmesi ve planlama yapması sağlanabilir.

YÖK'e yapılan web tabanlı uzaktan eğitim programı başvurularının değerlendirilmesinde yükseköğretim kurumlarının örgün eğitim programlarında da kullanılan akademik kadronun varlığı gibi standart program açma ölçütleri haricinde web tabanlı uzaktan eğitim programlarına has hazırlanmış bir değerlendirme ölçüt listesinin geliştirilmemiş olduğu ve program açılma kararının ilgili komisyon

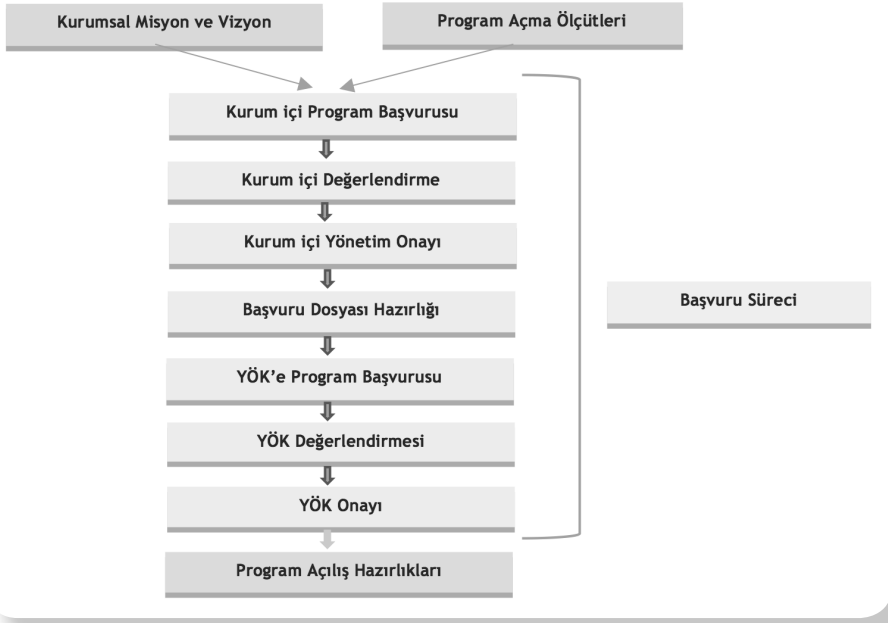
içerisindeki üyelerin değerlendirmesi sonucunda verildiği görülmüştür. YÖK'ten alınan bilgiler ışığında platform üzerinde ilk dönem dersleri için istenen bir aylık örnek derslerin istenmesindeki amacın da yükseköğretim kurumlarındaki ilgili akademik birimlerin program başvurusu sürecinde en azından daha ciddi bir ön hazırlık yapmaya yönlendirilmek istenmesi olduğu görülmüştür. Sadece kağıt üstünde anlatım ile alınan başvurularda ise yükseköğretim kurumlarının çok daha zayıf bir ön çalışma sergiledikleri belirtilmiştir.

Görüşme yapılan yükseköğretim kurumları arasında uzaktan eğitime yeni başlayan bir yükseköğretim kurumu tarafından uzaktan eğitimde daha deneyimli bir yükseköğretim kurumundan destek alındığı ifade edilmiştir. Bir yükseköğretim kurumu uzaktan eğitim hizmeti sunmaya başlarken kendisine göre daha deneyimli, uzaktan eğitim programları ile hizmet sunmakta olan yükseköğretim kurumlarının tecrübelerinden yararlanarak, diğer kurumların kullandıkları yapının bir benzeri üzerinde kendi oluşumlarını yapılandırmaktadır.

Program açılış hazırlıkları çerçevesinde programların onaylanmasından sonra ilk işlemin uzaktan eğitim birimi ve akademik birim tarafında koordinasyonu sağlayacak sorumluların atanması olduğu ifade edilmiştir. Görüşmelerde program koordinatörlerinin belirlenmesinden sonra programda ders verecek öğretim elemanlarının belirlenerek, öğretim elemanlarına uzaktan eğitim konusunda düzenlenen eğitimlerle bilgilendirmelerin yapıldığı, sürece dair planlamaların yapılarak ders içeriklerinin hazırlandığı bulunmuştur. Ayrıca öğretim elemanlarına yönelik bilgilendirme ve eğitimler haricinde içeriklerin hazırlanması çerçevesinde sürecin planlanması ve derslerin tasarımına yönelik formatların belirlenmesi konusunda da birden fazla toplantının yapıldığı görülmüştür.

SONUÇ

Web tabanlı uzaktan eğitim programlarının başarısı için karşımıza gelen ilk aşama program açılış sürecidir. Program açılış sürecinde iyi bir planlama ve hazırlık çalışması ile ortaya çıkacak web tabanlı uzaktan eğitim programının daha emin adımlarla yola çıkması sağlanabilecektir. Yükseköğretim kurumları örneği üzerinde yapılan bu çalışmada program açılış süreci Şekil 1 içerisinde özetlenen şekli ile programın kurum içerisinde açılma kararının alınmasından başlayarak YÖK tarafından onaylanıp program izninin alınmasına kadar geçen süreç ile beraber onay alındıktan sonra kurum içerisinde programın aktif olarak öğretime başlamasına kadar geçen hazırlık sürecini kapsamaktadır.

Şekil 1. Program Açılış Süreci

Yükseköğretim kurumlarının öncelikle uzaktan eğitime yönelme sebeplerini kurumsal misyon ve vizyonlarının içerisinde yapılandırmaları önemlidir. Bir uzaktan eğitim programı açılırken bu programı açmanın ve uzaktan eğitim olarak sunmanın kurumun misyon ve vizyonu ile ilişkili olarak ortaya konulması kurumun bu programları amaçları doğrultusunda sahiplenerek desteklemesi için önemlidir.

Kurumsal misyon ve vizyonlar içerisinde yapılandırılmaya başlanan bir programın açılma kararı alınmasında dikkat edilmesi gereken önemli ölçütler vardır. Bu ölçütler için kurumların cevaplamaları gereken bazı örnek sorular aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- ✓ Programın hedef kitlesi kimlerden oluşmaktadır?
- ✓ Programa talep gösterecek hedef kitlenin tahmini büyüklüğü ne kadardır?
- ✓ Bu programa neden ihtiyaç var?
- ✓ Bu programı uzaktan eğitim yöntemi ile sunmaya neden ihtiyaç var?
- ✓ Bu programı yürütebilecek yeterli akademik personel mevcut mudur?
- ✓ Var olan akademik personelin uzaktan eğitim ile ders yürütme konusunda tecrübesi var mıdır? Var ise ne kadardır?

- ✓ Var olan akademik personelin uzaktan eğitim ile ders vermek için gerekli yetkinlikleri yeterli düzeyde midir? (Bilgisayar kullanma becerisi, sosyal medya, anlık mesajlaşma, e-posta sistemleri, forum, blog v.b. Web 2.0 araçları kullanma düzeyi gibi)
- ✓ Uzaktan eğitim teknolojileri, öğretim tasarımı, içerik geliştirme gibi iş süreçlerini yönetecek alan uzmanı personel mevcut mudur?
- ✓ Programların uzaktan eğitim süreçlerine ait akademik, teknik ve idari iş yükünü yürütecek yeterli personel mevcut mudur?
- ✓ Program kazanımları web tabanlı uzaktan eğitim platformları üzerinden sağlanabilecek midir?
- ✓ Uygulama gerektiren dersler var mıdır?
 - Var ise, bu derslerin yoğunluğu ne kadardır?
 - Bu uygulamalar web tabanlı uzaktan eğitim ortamları üzerinden sağlanabilecek midir?
 - Uygulamalar için planlanan yöntemler akademik personele ek iş yükü oluşturmaktadır mıdır?
 - Uygulamalar için planlanan yöntemler uzaktan öğrenen öğrencilerin katılımı için uygun mudur? Ek bir maliyet gerektirmekte midir?

Yükseköğretim kurumları yukarıdaki ölçütler doğrultusunda yapılan değerlendirmeler neticesinde açılmasına karar verilmiş programların başvuru dosyalarını YÖK'e gönderdikten sonra YÖK tarafından açılması onaylanan programlar için kurum tarafında hazırlık çalışmaları başlatılmaktadır. Kurum içerisinde yapılması gereken hazırlıklar kapsamında yapılacak faaliyetler ve kapsamı aşağıda listelenmiştir:

- ✓ Öğretim Elemanlarının Atanması
 - İlgili programda ders verecek öğretim elemanlarının belirlenerek gerekli görevlendirmelerin yapılması
- ✓ Koordinatörlerin Atanması
 - Akademik birim ve ilgili uzaktan eğitim merkezi tarafındaki koordinatörlerin atanması
- ✓ Öğretim Elemanları ile Hazırlık Toplantısı
 - Uzaktan eğitim hakkında genel bilgilendirme
 - Uzaktan eğitim programlarına yönelik iş süreçlerinin tanıtımı (içeriklerin hazırlanması, video çekimleri, sınav organizasyonu ve koordinasyonu gibi)

- Uzaktan eğitim derslerinde eğitici olmanın gerektirdikleri hakkında bilgilendirme
 - Örnek ders materyalleri, öğretim tasarımları, ölçme değerlendirme çeşitleri ve kullanılacak teknolojiler hakkında ön bilgilendirme
 - Öğretim elemanlarına verilecek eğitimler için takvimin oluşturulması
- ✓ Öğretim Tasarımının Kararlaştırılması
- Akademik birim tarafı ve ilgili uzaktan eğitim merkezi uzmanları ile beraber programda kullanılacak öğretim yöntemine, ölçme değerlendirme stratejilerine, kullanılacak materyal çeşitlerine ve etkinliklere karar verilerek gerekli tasarım ve planlamanın yapılması
 - Ders içeriklerinin hazırlanma sürecine ait planlamanın yapılması
- ✓ Gerekli Teknik Donanım ve Yazılımların Temini
- Yapılan öğretim tasarımı ve alınan kararlar doğrultusunda gerekli olan teknik alt yapının oluşturulması
 - Teknik alt yapının kurulması ile ilgili stratejik kararların alınması
 - Sunucu temini
 - Sunucu barındırma yöntemi (Kurum içerisinde barındırma veya firmalardan barındırma hizmeti alınması gibi)
 - Kullanılacak yazılımların seçimi (Kurum içerisinde yapılacak ihtiyaç analizleri sonrasında piyasada var olan yazılımların incelenerek karara varılması)
 - Açık kaynak kodlu veya ücretli yazılımların kullanımı
- ✓ Öğretim Elemanları Eğitimi
- Temel bilgisayar becerileri
 - Uzaktan eğitime geçiş için intibak
 - İçerik geliştirmeye yönelik eğitimler
 - Öğrenme yönetim sistemi, video konferans sistemi gibi araçlara yönelik kullanım eğitimleri
 - Destek kılavuzlarının hazırlanarak öğretim elemanları ile paylaşımı

- ✓ Personel Eğitimleri
 - Personelin uzmanlık ve görev alanına yönelik eğitimler
 - Yazılım geliştirme
 - Satın alınan yazılımların kullanımı
 - Sunucuların yönetimi
- ✓ Ders İçeriklerinin Hazırlanması
 - Akademik birim ile ilgili uzaktan eğitim merkezi arasındaki koordinasyon ile derslere ait içeriklerin geliştirilmesi (Metin tabanlı içerikler, animasyonlar, grafik tasarım, ses kaydı, video çekimi gibi)

ÖNERİLER

Yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik artan talepler karşısında hızla uzaktan eğitim pazarına yöneldikleri ancak bu yönelim esnasında gerekli planlamaları tam olarak tamamlamadan işe başladıkları ve eğitim-öğretime başladıktan sonra süreç içerisinde yapılandıkları görülmüştür.

Programların oluşturulmasında programları yürütecek akademik personelin varlığı, akademik personelin istekliliği, uzaktan eğitim programlarını yürütebilmek için gerekli yetkinlikleri ve uzaktan eğitime karşı tutumları birlikte değerlendirilmelidir.

Yükseköğretim kurumlarında web tabanlı uzaktan eğitime yönelik iş süreçlerini takip edecek teknik veya idari çerçevede çalışacak uzaktan eğitim birimi personelinin varlığı program açma ölçütleri arasında yer alması gereken bir unsurdur. Uzaktan eğitim programlarında az personelle yapılan iş süreçlerinde personel üzerine çok ağır iş yükleri verildiği görülmüştür. Bu durumun önlenmesi için programlara başlamadan önce iş süreçlerinin ve bu işleri yürütecek personelin planlanarak programların açılması önemlidir.

Yükseköğretim kurumlarında web tabanlı uzaktan eğitime yönelik iş süreçlerinin yürütülmesinden sorumlu ilgili uzaktan eğitim birimlerinde personel sıkıntısı ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun iş süreçleri olan uzaktan eğitimin az personelle yürütülmeye çalışılması sonucunda var olan personelin çok yoğun bir emek ve çabası ile işlerin ilerlediği görülmüştür. Bu yapılanma içerisinde hem yetişmiş personel bulamayan hem de var olan personeli çalışma şartları dolayısıyla elinde tutamayan kurumlar yarı zamanlı öğrenci çalıştırarak takviye oluşturmaktadır. Kurumların bu iş süreçlerine hakim personel temini yapabilmesi ve personelinin maddi manevi tatmin ederek elinde tutabilmesi için alternatif yollar geliştirilmeli ve yükseköğretim kurumlarına personel istihdamı konusunda esneklik sağlanmalıdır.

YANSITMA SORULARI

1. Başarılı bir web tabanlı uzaktan eğitim programı için planlama aşamasında dikkat edilmesi gereken noktalar nelerdir?
2. YÖK tarafından uzaktan eğitim programları başvurularında kullanılan “Uzaktan Öğretim Sistemi - Bilgi Derleme Formu” nun eksik ve geliştirilmesi gereken kısımları nelerdir? Tespit ettiğiniz eksiklikler doğrultusunda örnek bir bilgi derleme formu geliştirirken bu eksiklikleri nasıl giderirsiniz?
3. Yükseköğretim kurumlarında açılan web tabanlı uzaktan eğitim programlarında başarı ve kalite için önerileriniz nelerdir?

Kaynaklar

- Al-Harbi, K. A.-S. (2011). E-Learning in the Saudi tertiary education: Potential and challenges. *Applied Computing and Informatics*, 9(1), 31-46. doi: 10.1016/j.aci.2010.03.002
- Alias, N., Zakariah, Z., Ismail, N. Z., & Aziz, M. N. A. (2012). E-Learning successful elements for higher learning institution in Malaysia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 67, 484-489. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.11.353
- Balcı, B. (2010). E-öğrenme programı tasarım süreçleri. In G. Telli-Yamamoto, U. Demiray, & M. Kesim (Eds.). *Türkiye'de e-öğrenme: Gelişmeler ve uygulamalar*, 83-110. Ankara, Cem Web Ofset.
- Bilke, T., Xia, J., Bailey, B. D., Rodchua, S., & Sinn, J. (2006). Quality model in web-based distance learning: A Case Study. *Journal of Industrial Technology*, 22(4).
- Darab, B., & Montazer, G. A. (2011). An eclectic model for assessing e-learning readiness in the Iranian universities. *Computers & Education*, 56(3), 900-910. doi: 10.1016/j.compedu.2010.11.002
- Falowo, R. O. (2007). Factors impeding implementation of web-based distance learning. *AACE Journal*, 15(3), 315-338.
- Galusha, J. M. (1997). Barriers to learning in distance education. *Interpersonal Computing and Technology: An electronic Journal for the 21st Century*, 5(3-4), 6-14. [Çevrim-içi: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED416377.pdf>], Erişim Tarihi: 24.03.2013.
- Girginer, N. (2002). *Uzaktan eğitime geçiş için kurumsal yapılanma*. Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu, Eskişehir. [Çevrim-içi: http://aof20.anadolu.edu.tr/bildiriler/Nuray_Girginer.doc], Erişim Tarihi: 30.05.2014.
- Khan, B. H. (2004). The people-process-product continuum in e-learning: The e-learning P3 model. *Educational Technology*, 44, 33-40. [Çevrim-içi: <http://asianvu.com/bookstoread/etp/elearning-p3model.pdf>], Erişim Tarihi: 01.06.2014.
- Lee, M. G. (2001). Profiling students' adaptation styles in web-based learning. *Computers & Education*, 36(2), 121-132. doi: 10.1016/S0360-1315(00)00046-4
- Newman, A. (2003). Measuring success in web-based distance learning. *EDUCASE Center of Applied Research*, 2003(4). [Çevrim-içi: <http://net.educase.edu/ir/library/pdf/ERB0304.pdf>], Erişim Tarihi: 20.04.2012.
- Nipper, S. (1989). Third generation distance learning and computer conferencing. In R. Mason & A. Kaye (Eds.). *Mindweave: Communication, computers and distance education*, 63-73. Oxford, UK: Pergamon.
- Odabaş, H. (2004). İnternet-tabanlı uzaktan öğrenim modelinin bilgi hizmetlerine yönelik yükseköğretim programlarında kullanımı. Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu, 21-24 Ekim 2004, Ankara, Türkiye.
- Odacıoğlu, M. P. (2012). *Uzaktan eğitim programlarının tasarımı süreci ve UZEM yönetici görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Palloff, R. M., & Pratt, K. (2007). *Building online learning communities, effective strategies for the virtual classroom*. (2nd Ed.). San Francisco: Jossey-Bass, A Wiley.
- Pardue, S. L. (2001). Education and production. The virtual revolution: Implication for academe. *Poultry Science*, 80(5), 553-561. [Çevrim-içi: <http://ps.fass.org/content/80/5/553.full.pdf>], Erişim Tarihi: 03.04.2013.
- Pina, A. A. (2008). How institutionalized is distance learning? A study of institutional role, locale and academic level. *Online Journal of Distance Learning Administration*, 11(1). [Çevrim-içi: <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/spring111/pina111.html>], Erişim Tarihi: 21.03.2012.
- Rovai, A. P., & Downey, J. R. (2010). Why some distance education programs fail while others succeed in a global environment. *The Internet and Higher Education*, 13(3), 141-147. doi: 10.1016/j.iheduc.2009.07.001
- Selim, H. M. (2007). Critical success factors for e-learning acceptance: Confirmatory factor models. *Computers & Education*, 49(2), 396-413. doi: 10.1016/j.compedu.2005.09.004
- Simonson, M. (2007). *Institutional policy issues for distance education*. [Çevrim-içi: http://www.schoolofed.nova.edu/~simsmich/best_practices/Policy%20Issues%20in%20Distance%20Education.pdf], Erişim Tarihi: 28.02.2013.
- Stella, A., & Gnanam, A. (2004). Quality assurance in distance education: The challenges to be addressed. *Higher Education*, 47(2), 143-160. doi: 10.1023/B:HIGH.0000016420.17251.5c
- Sun, P. C., Tsai, R. J., Finger, G., Chen, Y. Y., & Yeh, D. (2008). What drives a successful e-learning? An empirical investigation of the critical factors influencing learner satisfaction. *Computers & Education*, 50(4), 1183-1202. doi: 10.1016/j.compedu.2006.11.007
- The Institute for Higher Education Policy (2000). *Quality on the line: Benchmarks for success in internet-based distance education*, [Çevrim-içi: <http://www.ihep.org/assets/files/publications/m-r/QualityOnTheLine.pdf>], Erişim Tarihi: 10.03.2012.
- Türkoğlu, R. (2003). İnternet tabanlı uzaktan eğitim programı geliştirme süreçleri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology- TOJET*, 2(3), 116-126. [Çevrim-içi: <http://www.tojet.net/articles/v2i3/2314.pdf>], Erişim Tarihi: 28.10.2013.
- Yang, H. H. (2013). New World, new learning: Trends and issues of e-learning. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 77, 429-442. doi: 10.1016/j.sbspro.2013.03.098
- Yazıcı, A., Altaş, I., & Demiray, U. (2001). Distance education on the Net: A model for developing countries. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 2(2), 24-35.
- Yıldırım, D., & Klimsa, P. (2010). Başarılı bir e-öğrenme sisteminin kurulmasına ve sürekliliğin sağlanmasına yönelik farkındalık ve tutum ölçümü: Durum incelemesi. In G. Telli-Yamamoto, U. Demiray, & M. Kesim (Eds.). *Türkiye'de e-öğrenme: Gelişmeler ve uygulamalar*, 281-292. Ankara, Cem Web Ofset.
- YÖK (2014). *Uzaktan öğretim sistemi bilgi derleme formu*. [Çevrim-içi: http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/%201606428], Erişim tarihi: 02.12.2014.

Araş. Gör. Dr. Hatice Gökçe BİLGİÇ

Haziran 1984 tarihinde Elazığ'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini Samsun'da tamamladı. Lisans eğitimi için Ankara'ya geldi. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Bilkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi bölümünde fakülte birincisi olarak tamamlamıştır. Doktora çalışmalarını web-tabanlı uzaktan eğitim programları alanında yapmış ve 2014 yılı aralık ayında Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi doktora programından mezun olmuştur. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümünde araştırma görevlisi kadrosunda yer almaktadır. Bu süreçte Yükseköğretim Kurulu Başkanlığında üniversite öğrencilerine yabancı dil eğitimine yönelik web-tabanlı uzaktan eğitim platformlarının kullanıldığı bir projede görev yapmıştır. Araştırma alanları arasında uzaktan eğitim, çevrimiçi öğrenme ortamları tasarımı, web-tabanlı uzaktan eğitim platformları, öğrenme yönetim sistemleri, video konferans sistemleri ve teknoloji entegrasyonu konuları yer almaktadır.

Doç. Dr. Hakan TÜZÜN

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Doktora eğitimini 2004 yılında Indiana Üniversitesinde Öğretim Teknolojileri bölümünde tamamlamıştır. Araştırma alanları arasında zengin öğrenme ortamları tasarımı yer alırken bu kapsamda öğrenenlerin kültürünü ve topluluğunu gözönüne almaktadır. Web sitesinden yayınlarına ve diğer bilgilere ulaşılabilir: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~htuzun>